

Lammesesongen 2024

Alt klart for ny slaktesesong

Når ein skal i gang med ein ny slaktesesong på sau og lam, er det alltid lurt å sjå attende på korleis det gjekk i fjor, og gjera tilpassingar slik at sesongen kan fungere enda betre dette året. Lammesesongen i Nortura er ein kjempestor logistikkoperasjon der alt skal gli godt, frå bonde til butikk.

Dei store salsvekeane i haust-sesongen er i vekene 35-40 (26. august-6. oktober). I 2021 vart 58 % av Norturlamma slakta i desse vekene. I dei to siste sesongane har denne andelen gått ned og var i 2023 nede i 52 %. Nortura greidde å levere rundt 80 % av bestillingane av lam i desse vekene i fjor. Det har vi som mål å få til betre i år.

Generelt var det veldig god slaktekvalitet på lamma. Over 90 % gjorde seg fortent til Stjernelam-tillegg og over 60 % fekk Gourmetlam-tillegg i vekene 27 til 52 i 2023. Det er veldig bra i ein beitesesong der både tørke og regn gjorde tilhøva lang frå optimale for beitedyra. Likevel er det ein trend at ein større andel av lamma ikkje greier vektkravet på 15 kg for å bli pinnekjøttstoff. Pinnekjøtt er eit viktig produkt for å få god økonomi i skjering av lam.

Vi har i mange år hatt ei fin utvikling i salet av sau. Dette har gjort det mogleg å løfte prisen til sauebonden. I 2023 skjedde det ei markant endring. Salet av heil sau til industrikundane gjekk ned med heile 70 %. Dette førte til at det vart lagt inn sau på reguleringslager for fyrste gong på fleire år. Ved utgangen av mai er dette lageret stabilt på 480 tonn. Nedgang i slakting av lam og godt sal, gjorde at det vesle som kom inn på reguleringslager av lam, gjekk raskt ut.

Reguleringslageret er difor tomt, men Nortura har eit godt lager med stykkingsdelar av lam som forsyner marknaden fram mot ny slaktesesong. Vi har difor ein god marknadssituasjon på lam som gjer det mogleg å auke prisen til bonden.

Dette er noko av bakgrunnen for endringane som er gjort i prisar og leveringsvilkår før årets slaktesesong. Dette finn du meir om i årets lammesesonginformasjon.

Nortura har etter beste evne laga prognoser på slakting og skjering. Det er gjort avtaler med industri-, storhus-haldnings- og daglegvarekundar på kva som er planlagt å levere av heile slakt- og stykkingsdelar gjennom sesongen. Svak krone, krig, auka levestandar og lønsnivå i Aust-Europa og høg levekostnad i Noreg, gjer det

Foto: Kari Mørkve Jordalen

krevjande å finne kompetent sesongarbeidskraft som ynskjer å jobbe i Noreg. Dette har det difor vore jobba med heilt frå nyttår. Dei som jobbar med dette seier at Nortura endeleg har fått personalkabalen på plass, og småfabrikkane står klare til å ta imot årets sau og lam.

Nå kryssar vi fingrane for ein god beitesesong, med passeleg nedbør og varme. Rådgjevarane i Nortura melder om ein fin vår og rekordtidleg beiteslepp over heile landet. Ein god start er alltid viktig for ein vellykka slaktesesong med ein stor andel slaktemogne lam rett frå utmarksbeite. Det lovar bra!

Lykke til med Lammesesongen 2024 i samarbeid med Nortura!

Finn Avdem
Fagsjef småfe i Nortura

Utgiver: Nortura SA
Redaktør: Finn Avdem
Grafisk produksjon: LKT digital AS
Opplag: 2700
Forsidebilde: Gode venner
Foto: Linn Hege Engen

Leveringsvilkår for småfe 2024

Nortura har gjort noen endringer i årets leveringsvilkår i forhold til fjoråret. Puljetillegget utbetales nå som kr pr kg, ikke pr stk. Nedre vektgrense for å få Gourmetlam-tillegg er senket fra 17,1 til 16,1 kg. Det blir utbetalt effektivitetstillegg på sau som slaktes i uke 36. Pristillegg for ullne skinn og trekket for å ta skinn i retur er justert. Hygienetrekket ble økt fra nyttår.

Tillegg	Sats	Info	Gjeldende fra 1. juli
Puljetillegg	15-49 stk: kr 0,75 50-99 stk: kr 1,00	Puljetillegg beregnes etter antall leverte dyr (eller pr innmelding dersom vi splitter leveransen). Ved samlastning beregnes puljetillegg for samlet antall. Sats er i kr pr kg.	
Gjelder sau/lam og geit/kje	100-149 stk: kr 1,50 150-189 stk: kr 2,50 Fra 190 stk: kr 3,50		
Kvantumstillegg	1000-1999 kg: kr 0,40 2000-2999 kg: kr 0,80 3000-4999 kg: kr 1,20 over 5000 kg: kr 1,70	Satsen gjelder årskvantum slakt av sau og lam, og utbetales som kr pr kg. Kvantumstillegget gjelder ikke ved kassert.	
Gjelder sau/lam			
Sesongtillegg lam	uke 31-36: kr 2,00 uke 37: kr 1,50 uke 38: kr 1,00 uke 39: kr 0,50	Gjelder pr kg lam levert i perioden i sesongen.	
Tillegg Stjernelam	kr 2,50 pr kg	Gjelder lam etter følgende kriterier: Slaktevekt fra 15,1 kg Klasse O+ eller bedre Fettgruppe 1+, 2-, 2, 2+, 3- og 3	
Tillegg Gourmetlam	uke 31-44: kr 3,00 pr kg (Gourmetlam vil også få utbetalt Stjernelamtillegg = 5,50 pr kg i sum kvalitets-tillegg)	Gjelder lam etter følgende kriterier: Slaktevekt fra 16,1 kg Klasse R eller bedre Fettgruppe 1+, 2-, 2, 2+,3- og 3 Gjelder ikke lam som går inn i nisjevarestrømmer og retur.	
Effektivitetstillegg sau	uke 31-35: kr 3,00 pr kg uje 36: kr 4,00 pr kg uke 42-45: kr 3,00 pr kg	Tillegget benyttes for å styre slaktning av sau til ønskede uker.	
Lammeringstillegg	kr 15,- pr stk	Gjelder småfe levert fra besetninger organisert i lammering. Medlemmer i lammering får ikke skyvetillegg, men prisen i ønsket uke er garantert dersom prisen er lavere i slakteuken, gjelder også endringer i grunntilskuddet.	
Tillegg økologisk sau/ung sau	kr 1,00 pr kg	Gjelder sau/ung sau innmeldt som økologisk og merket med Debiomerker.	
Tillegg økologisk Stjernelam	kr 3,00 pr kg	Gjelder lam med Stjernelam-kvalitet, innmeldt som økologisk og merket med Debiomerker.	
Skyvetillegg i sesong Det er ikke mulig å melde inn på ordningen	kr 0,50 pr kg/uke Fra og med uke 27 til og med uke 48	Når innmeldingen i toppsesongen om høsten er større enn slaktekapasiteten, må vi ofte måtte «skyve» dyr ut over ønsket slakteuke. Dette kompenseres med et pristillegg. Skyvetillegg gjelder ikke for medlemmer i lammering. Prisen i ønsket uke er garantert dersom prisen er lavere i slakteuken, gjelder også endringer i grunntilskuddet.	
Tillegg RFID-merking	kr 12,00 pr stk	Gjelder lam, ung sau, sau og vær som blir levert med elektroniske øremerker.	
Pristillegg ullne skinn	Pelssauskinn: kr 300,-	Dyr det skal tas ullne skinn fra, bør være slakta før midten av oktober. Det kan være aktuelt å ta pelssauskinn etter denne datoen dersom behovet ikke er dekt. På grunn av låg etterspørsel og store lager, kjøper Norilia bare pelssauskinn denne sesongen.	
Kvalitetstilskudd lam	kr 545,- pr stk klasse O+ og bedre Økologisk kr 595,- (fra 1.1.2025, kr 555,- økologisk kr 605,-)	Kvalitetstilskuddet gjelder for lam med kvalitet klasse O+ og bedre. Tilskuddet utbetales ikke for lam som er født foregående år og som slaktes fra og med 1. mars.	
Trekk	Sats	Info	
Hygienetrekk	kr 150,-	Alle dyr som slaktes med ulla på vil få trekk. Dyr som er så møkkete at de ikke kan klippes rene, vil få trekk. Hjemmeklippede dyr som er forurenset etter klipping vil også få trekk. Dersom forurensingen har skjedd under inntransport eller oppstalling på slakteri, vil ikke produsenten trekkes.	
Trekk for skinn i retur	kr 90,-	Trekket er for verdi av skinn, samt salting og håndtering av skinn som tas i retur.	
Stoppsets	kr 250,- pr uke	Hvis leveransen er delt på flere hentinger pga lass-størrelse eller flere dyreslag, trekkes det for en stoppsats pr uke. Hvis produsenten selv ønsker å dele sin leveranse på 2 dager, skal det trekkes for stoppsats ved hver henting. Ved samlastning fra 2 eller flere bortfaller stoppsatsen.	
KSL-trekk	40 % trekk på avregningspris	Trekkes på leveranser fra besetninger som har manglende KSL-oppfølgning. (Mangler egenrevisjon og/eller oppfølging av dyrevelferdsprogrammet og/eller har avvik som ikke er lukket og som er relevante for varestrømmen). I tillegg utbetales ikke Stjerne- og Gourmetlam-tillegg.	

Totalmarkedssituasjonen og prisutvikling for lammesesongen 2024

Markedet og lagersituasjonen

Det har vært god balanse i markedet for sau og lam de siste årene. Det er fremdeles god balanse i markedet for lam, mens engrossalget for sau er redusert.

Mot slutten av 2023 ble det fryst inn i overkant av 120 tonn lam på reguleringslageret, men lageret var tømt innen utgangen av januar. Det prognoseres om lag markedsbalanse for lam i 2024. Det forventes litt innfrysning rundt slaktesesongen i høst, noe som er normalt i en produksjon hvor mesteparten av dyrene slaktes innenfor en relativt kort periode.

Tall fra dyretellinger 1. mars viser en nedgang i søyetallet på vel 2 %, mens tall fra fostertellinger viser om lag uendret antall lam per søye fra i fjor. Det prognoseres dermed at den norske produksjonen av lam reduseres med 2 % dette året, og at engrossalget vil være tilnærmet likt som i fjor.

Markedssituasjonen for sau er mer krevende. I siste del av 2023 og så langt i år har vi opplevd en oppbremsing i engrossalget for sau, og ved inngangen til sommeren ligger det 480 tonn sau på reguleringslager. For året prognoseres det at de norske tilførselene vil gå ned 1 %, mens engrossalget ventes å falle med 4 %. Bli prognosene gjeldende, vil dette medføre et overskudd for året på rundt 450 tonn, og det prognoseres dermed med 800 tonn sau på reguleringslager ved utgangen av året.

Prisforventning til årets sesong

Konsernstyret i Nortura har fastsatt engrosprisen for lam til kr 85,00 per kg for 2. halvår 2024. Det er opp kr 2,00 sammenlignet med 2. halvår 2023 og 1. halvår 2024.

Foto: Linn Hege Engen

Engrosprisen for sau reduseres med kr 3,00 per kg for 2. halvår 2024. Reduksjonen skyldes at en ønsker å stimulere salget og dermed unngå den prognoserte økningen av reguleringslageret. Det er et godt salg av Ung sau, og prisen kan derfor holdes uendret. Omsetningsavgiften er redusert med kr 0,40 per kg fra fjorårets sesong for både sau og lam.

Det er viktig å ha nok lam når etterspørselen er størst

Prisløypa på lam skal bidra til å dekke etterspørselen gjennom hele sesongen. Det er viktig å ha nok lam å tilby i den perioden butikkjedene kjører landsdekkende kampanjer. De største salgsukene er 35-40. De siste par årene har andelen lam som blir slakta i disse ukene gått ned. Med denne prisløypa ønsker vi å snu denne trenden og stimulere til mer slakting når behovet i markedet er størst.

Prognosen for endring av avregningspris, grunntilskudd og sesongtillegg lam, sammenlignet med foregående uke i høst, ser slik ut:

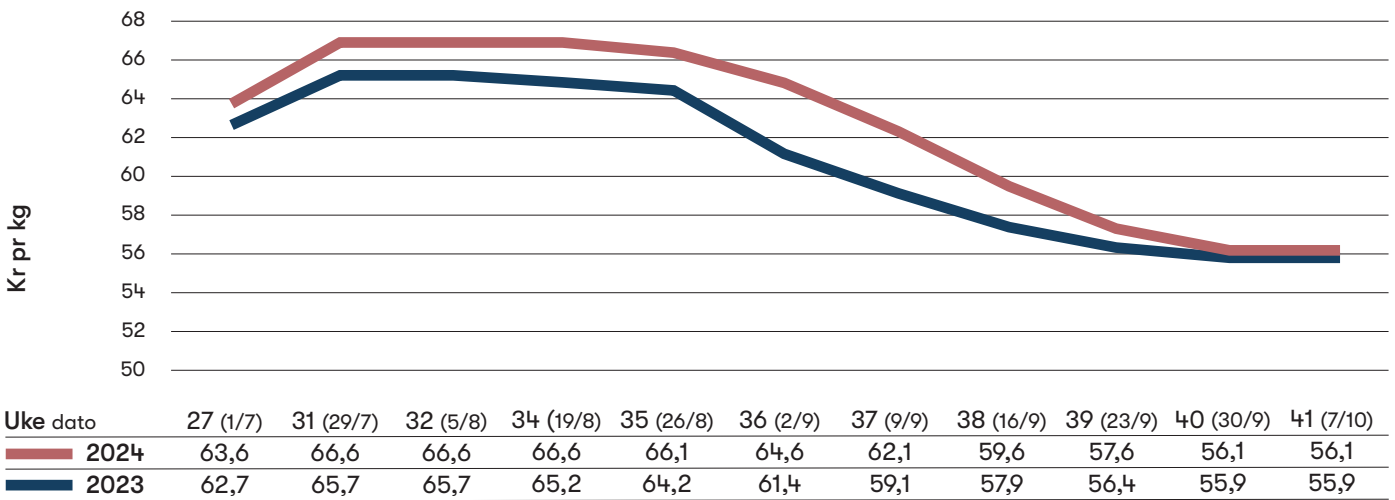
Uke	Dato	Prisendring
27	01.07.2024	kr 1,40
31	29.07.2024	kr 3,00
35	26.08.2024	-kr 0,50
36	02.09.2024	-kr 1,50
37	09.09.2024	-kr 2,50
38	16.09.2024	-kr 2,50
39	23.09.2024	-kr 2,00
40	30.09.2024	-kr 1,50
41	07.10.2024	kr 0,00

Figuren på neste side viser prisprognosen for 2024 sammenlignet med fjoråret. Den viser at i september vil prisen være fra kr 3,20 til kr 1,20 over fjoråret.

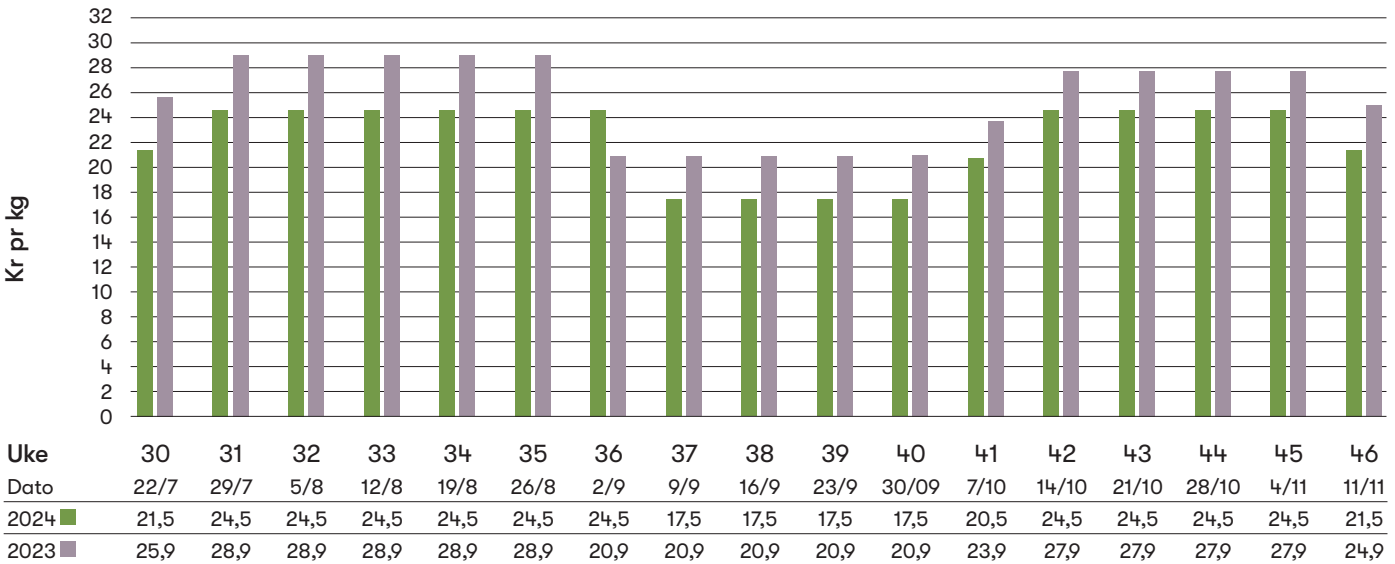
Slakting av sau før og etter den mest intensive slaktesesongen for lam

Prisprognosen på sau skal stimulere til slakting før og etter den mest hektiske slaktesesongen for lam. I disse ukene er det fremdeles sesongarbeidskraft på slakte- og skjærelinjene og kapasiteten til å ta hånd om sauene er god. Sau blir mest brukt til produksjon av spekemat og beinfritt fårekjøtt som det går jevnt av hele året. I slaktesesongen er det derfor mest viktig at slakting, skjæring og lagerlegging av stykningsdeler av sau foregår på en mest mulig kostnadseffektiv måte. Det er likevel gjort en endring fra fjoråret. Uke 36 (2.-8. september) er tatt med i den første «høypris»-perioden. Den som har mulighet til slakting før første leveranse i uke 36, kan derfor få levert en del av slaktesauen til høy pris, sammen med første pulje med slaktelam denne uken.

Prisprognose lam klasse R 16,1 - 23 kg inkludert grunntilskudd og sesongtillegg

Prisprognose sau klasse R inkludert grunntilskudd og effektivitetstillegg

Utnytt leveringsvilkåra og få betre pris

Nortura-sauebøndene fekk i 2023 utbetalt i middel nesten kr 9 pr kg lammeslakt i form av ulike tilleggsgytingar. Dette er betaling frå fellesskapet for god kvalitet, marknadstilpassing og sparte kostnader, og ein bonus for levering over eit visst kvantum sau- og lammeslakt til Nortura. Det er difor viktig å setje seg inn i leveringsvilkåra (s.3) og tenkje igjennom korleis ein kan ta ut høgast mogleg pris.

Her er eit eksempel på korleis du kan plusse på avrekningsprisen på neste side ved å utnytte leveringsvilkåra. Vi føreset slaktevekt som i 2023 i Nortura (18,7 kg), levert i Gourmetlam-perioden i ei pulje på minst 15 dyr, og at garden leverer minst 1000 kg saue- og lammeslakt til Nortura.

- Puljetillegg: kr 0,75-3,50 pr kg
  - Tillegg Stjernelam: kr 2,50 pr kg
  - Tillegg Gourmetlam: kr 3,00 pr kg
  - Kvantumstillegg min. 1000 kg slakt: kr 0,40-1,70 pr kg
  - Lammeringstillegg (kr 15 pr dyr): kr 0,80 pr kg
  - Støtte elektroniske øymerke (kr 12 pr dyr): 0,64 pr kg
- Sum: kr 8,09-12,14 pr kg lam**

Dersom ein utnyttar leveringsvilkåra maksimalt og prisprognosen s. 5 blir ein realitet, så vil eit R lam slakta i veke 35 betale seg med kr 78,- pr kg (inkludert grunntilskot). I tillegg kjem kvalitetstilskotet frå staten. Ein kan unngå stoppsats på kr 250,- dersom ein samlastar med ein eller fleire naboar.

Sørg for gyldig KSL i god tid før ny slaktesesong

Det er bare slakt fra gårdsbruk med gyldig KSL som kan inngå i produkt med «Nyt Norge»-merking. Kjøttbransjen ønsker at «Nyt Norge»-merket både skal garantere at maten er norsk og produsert av bønder som kan dokumentere at de følger norske lover og regler. Dette styrker tilliten til norsk mat.

Pristrekk for ikke KSL-godkjente slakt er på 40 % av avregningspris for alle slakterier i Norge. I tillegg blir det ikke utbetalt Stjerne- og Gourmetlamtillegg på slakt fra gårder uten gyldig KSL. Det er heller ikke mulig å melde inn slakt elektronisk uten å ha gyldig KSL.

Bare 463 slakt eller 0,07 % av alle sau/lam Nortura slakta i 2023 fikk trekk på grunn av manglende KSL. Det er veldig bra! KSL melder likevel at en del må purres på epost, SMS og til slutt brev, før egenrevisjonen kommer på plass. Det tar tid

og koster penger. Vi oppfordrer derfor om å ha gyldig KSL på plass i god tid før ny slaktesesong. Gå inn på <https://stiftelsenorskmat.no/no> klikk på «LOGG INN KSL» og sjekk når egenrevisjonen går ut på dato. Skjer dette midt i

slaktesesongen, så gjennomfør egenrevisjon så fort som mulig. Da slipper du å tenke på dette en travel høstdag.

Sørg for å lukke alle relevante avvik og meld fra om dette til KSL. Et relevant avvik er viktig for matsikkerheten og/eller dyrevelferden, derfor bør avvik følges opp raskt. Trenger du hjelp til å gjennomføre egenrevisjon eller lukke avvik, kan du kontakte Stiftelsen Norsk Mat på tlf. nr. 24 14 83 00.

Sjekkliste ved innmelding og levering

Medlemmer/leverandører i lammering melder inn dyra sine til lammeringlederen om ikke annet er avtalt. Vi oppfordrer både medlemmer og lammeringledere til å bruke Min side til innmelding. Dette sparer tid og reduserer risikoen for feil (se egen artikkel s. 10). Ved spørsmål om innmelding, kan lammeringleder selvsagt kontakte Medlemssenteret på telefon 955 18 400. De som ikke er med i lammering, melder inn sine dyr på vanlig måte, helst på Min side, men Medlemssenteret kan også kontaktes på telefon 955 18 400.

Ved innmelding oppgis:

- Leverandørnummer
- Antall lam
- Antall ung sau
- Antall sau
- Ønsket leveringsuke
- Eventuell samlastning og med hvem
- Eventuell egentransport til slakteri
- Om det er økologiske dyr, villsau, nisjedyr eller dyr i retur.
- Signalmerker bestiller du fra Os ID: osid.no/ tlf. 62 49 77 00
- Om dyr har avvik som det er viktig at transportplanlegger og transportør får vite om. Noter individnummer. (se egen sak om matkjedeinformasjon)
- Andre beskjeder som er viktig for slakteri eller transportør
- Husk å melde fra om besetningen har restriksjoner pålagt av Mattilsynet

Ved levering:

- Dyra må være samla og leveringsklare når dyretransportbilen kommer
- Dyra skal ha godkjente og lesbare øremerker, 1 elektronisk. Husk at du bare kan bruke årets merker på årets lam. Mister et dyr øremerket, så må du bestille erstatningsmerke. Dette er forskriftsbestemt og merkene blir også brukt ved kategorisering av dyr (om dyret er lam, ung sau eller sau) på slakteriet

- Riktig antall dyr i forhold til innmeldte
- Økologiske dyr, nisjedyr, villsau (ved blandingslass) og returdyr skal være signalmerket
- Ferdig utfylt skjema for evt. retur- og nisjeslakt og returskinn skal leveres sjåfør
- Dyra skal være tørre
- Ulla bør være fri for merkemaling, flis, møkk og vegetabilier
- Syke og skadde dyr skal ikke transporteres. Dyr som du er i tvil om er transportdyktige, skal settes til side og presenteres for sjåføren før opplasting.

Innmelding, merking og levering av Villsau (Gammelnorsk sau)

Det er viktig for slaktestatistikken, ROS-analysen og bruken av slaktedyra, at villsau kan skiller fra annen sau. Når du melder inn villsau på telefon, så si fra at innmeldingen gjelder villsau. Ved innmelding på Min side, velger du avtaletype VILLSAU.

Levering av kun Villsau

Produsenter som leverer kun villsau på den enkelte levering, trenger ikke å merke disse med signalmerker for villsau. Villsauen blir «identifisert» ut fra avtaletypen som blir registrert ved mottak på slakteriet.

Levering av blandingslass av villsau og sau av andre raser

Produsenter som leverer blandingslass av villsau og sau av andre raser, må merke villsauen med signalmerker. Da er det mulig å skille villsau og annen sau fra samme leverandør fra hverandre. Merkene må settes på av produsenten umiddelbart før levering.

Rutiner for retur og nisje i Nortura

Tenker du å ta slakt i retur, eller er du nisjeprodusent? Her er litt informasjon om dette, og hva du må gjøre når du skal ta tilbake slakt som nisje eller retur:

Retur:

- Retur skal være til egen husholdning. En kan derfor ta maks ca 300 kg returslakt i løpet av et år.
- Husk å melde inn dyr du skal ha i retur på egen avtale, **Retur**. Dette er viktig da vi ikke kan disponere disse dyra i vår varestrøm, og mannskapsbehovet skal planlegges på returavdelingene våre.
- Det er laget ett felles skjema for retur der du kan bestille ulik partering, andre tjenester og hva dette koster pr kg. Skjemaet finner du på medlem.nortura.no eller hos Medlemssenteret. Det skal fylles ut og sendes med dyretransporten ved levering.
- Returdyr skal signalmerkes før henting, bestill merker i god tid hos Os ID, osid.no eller tlf. 62 49 77 00. Bruk innsats i merketanga når du signalmerker.
- Ikke-medlemmer vil få et prispåslag på 50 % for andre tjenester enn slakting.
- Du får en vanlig avregning, og avregningsprisen blir fakturert når du får faktura.

Nisje:

- Nisje er slakt som skal selges eller serveres utenfor egen husholdning.
- Nisjedyr skal meldes inn på egen avtale, **Nisje**. Dette er viktig da vi ikke kan disponere disse dyra i vår varestrøm.
- Nisjeprodusenter må være medlemmer i Nortura og ha egen nisjeavtale.
- Partering må avtales før innmelding (Nortura-anlegg eller annen skjærebefridning).
- Skjema for nisjeslakt finner du på medlem.nortura.no eller hos Medlemssenteret.
- Nisjedyr skal signalmerkes før henting, bestill merker i god tid hos Os ID, osid.no eller tlf. 62 49 77 00. Bruk innsats i merketanga når du signalmerker.
- Du får en vanlig avregning og kjøper de aktuelle slaktene tilbake til engrospris levert på en av våre slakteriers rampe.

Som vanlig oppfordrer vi til å ikke bestille retur av slakt i den mest hektiske slaktesesongen for lam.

Kostnader ved å ta slakt i retur

Nortura priser nå retur av slakt pr kg. Prinsippet for prising av retur er:

Engrospris kr/kg

- avregningspris kr/kg

- omsetningsavgift kr/kg

- forskningsavgift kr/kg

= Slaktekostnad retur kr pr kg

Du får først en vanlig avregning for slaktet ditt. Dersom det er et returslakt, får du faktura på engrospris fratrukket omsetnings- og forskningsavgift. Det som framkommer som «rabatt» på fakturaen, er gjeldene omsetningsavgift og forskningsavgift **pr returslakt**. Omsetnings- og forskningsavgifta finner du på avregningsprislister som ligger ute på medlem.nortura.no.

Rutinar for retur av ullne skinn

32 000 skinn vart teke i retur i Nortura i 2023. Det er difor ein betydeleg varetraum og det er difor viktig å ha gode rutinar for dette.

1. Kva dyr og periode vi tek ansvar for å ta returskinn?

Nortura tek ansvar for å ta av returskinn i perioden juni, juli, - august, september og oktober. Utanom desse periodane tek vi ikkje ansvar for skinn som blir øydelagde i slakteprosessen. Vi tek ansvar for å ta returskinn av lam og vårklypt sau i normalt godt hold. Følgjande type dyr tek vi returskinn av berre på produsentens eige ansvar:

- Mohair og Kashmir geit/kje
- Sau med heilårsull
- Små lam og sau med feittgruppe 2- og lågare

Når Nortura tek ansvar for at jobben blir gjort, betyr det at eventuelle skader på skinn blir erstatta (sjå punkt 4). Når det blir gjort på produsenten sitt eige ansvar, blir eventuelle skader ikkje erstatta.

2. Skjema for bestilling av returskinn

Det skal brukast skjema «Returskjema skinn og hud» når ein bestiller skinn i retur. Gå til menypanelet «Retur av skinn» under Småfe på Medlemsportalen, så finn du dette skjemaet. Her skal du skrive på dersom du har ynskje om at skinnen skal sendast til eit spesielt garveri, elles blir skinnen sendt til det garveriet slakteriet har avtale med. Lever utfylt skjema med dyretransporten.

3. Merking av dyr ein skal ta returskinn av

Dyr ein skal ta returskinn av, skal merkast av produsenten før levering med signalmerker av plast. Bestill returskinnmerker eller pelssaulaget sitt returmerke frå Os ID i god tid. Returskinnmerka skal delast i to, og bli sett i med vanleg merketang. Bruk innsats i merketanga.

4. Erstatning av skinn som blir skada

Når eit skinn blir skada, og Nortura tek ansvar for å ta returskinn av dyret, skal produsenten få tilbydd eit erstatningsskinn som kompensasjon. Kryss av på returskinnskjemaet dersom du ynskjer erstatningsskinn ved evt. skade på skinnen.

5. Skinn som er merka med pelssaulaget sine signalmerke

Når dyr er merka med pelssaulaget sitt signalmerke (orange) kjem til slakting, så må Donnia sin fylgjesetel følgje skinnen.

Vi oppfordrar til å ta returskinn berre i slaktesesongen juni-oktober. Ulla på vinter- og vårslakta sau er for stiv, ofte tova og difor ikkje egna til beredningsskinn. Både Nortura og garveria synes difor det er bortkasta tid og pengar å ta returskinn i denne perioden. Ein bør heller ikkje ta returskinn av sau med heilårsull.

Reduser risikoen for vêrsmak og -lukt

Vi må alltid vera på vakt mot at det blir lukt- og smaksfeil på vêrlamslakta om hausten. Årsaka til at dette skjer, er hormonelle endringar hjå vêrlamma når paringssesongen nærmar seg. Vi har difor laga følgjande råd for å redusere risikoen for lukt og smaksfeil på vêrlam:

- Alle vêrlam bør vera slakta seinast tre veker før paringssesongen startar. Det betyr at vêrlam som ikkje er slaktemogne ved sanking, bør setjast på intensiv slutføring på kraftfôr og grovfôr eller eit godt grønnfôrbeite rett etter sanking.
- Sorter søyelam og vêrlam. Det er spesielt viktig dersom slutføringa går føre seg inne. Dette gjev også meire ro i flokken og betre tilvekst.

Oppstart og avslutning av slaktesesongen på småfe

En stor del av slaktinga og skjæringa av sau/lam blir gjort av sesongarbeidere som Nortura må skrive kontrakt med lang tid i forveien. Både Nortura og de innleide arbeiderne ønsker stor aktivitet mens de jobber her i landet. Når de reiser hjem, blir slakte- og skjærekapasiteten mindre. Her finner du en oversikt over oppstart- og avslutningsuker for

sesongslaktinga 2024 med tilhørende innmeldingsfrist. Vi håper dette kan være til hjelp når slaktesesongen skal planlegges både i lammeringene og for den enkelte bonde. Småfeslaktinga starter opp igjen på de fleste Nortura-slakteri i uke 2, mandag 6. januar.

Tabell 1. Plan for oppstart av sesongslakting 2024

Fabrikk	Uke nr	Innmeldingsfrist:	Merknad
Forus	31	Tirsdag 23. juli kl. 08.00	Vanlig med noe småfeslakting også i uke 29
Sandeid	31	Tirsdag 23. juli kl. 08.00	
Førde	31	Tirsdag 23. juli kl. 08.00	
Gol	32	Tirsdag 30. juli kl. 08.00	
Rudshøgda	36	Tirsdag 27. august kl. 08.00	
Malvik	32	Tirsdag 30. juli kl. 08.00	Slakter ikke uke 33, men uke 34 og utover
Bjerka	34	Tirsdag 13. august kl. 08.00	
Målselv	33	Tirsdag 6. august kl. 08.00	
Karasjok	35	Tirsdag 20. august kl. 08.00	

Tabell 2. Plan for avslutning av småfeslakting 2024

Fabrikk	Uke nr	Innmeldingsfrist:
Forus	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00
Sandeid	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00
Førde	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00
Gol	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00
Rudshøgda	43	Tirsdag 15. oktober kl. 08.00
Malvik	48	Tirsdag 19. november kl. 08.00
Bjerka	48	Tirsdag 19. november kl. 08.00
Målselv	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00
Karasjok	49	Tirsdag 26. november kl. 08.00

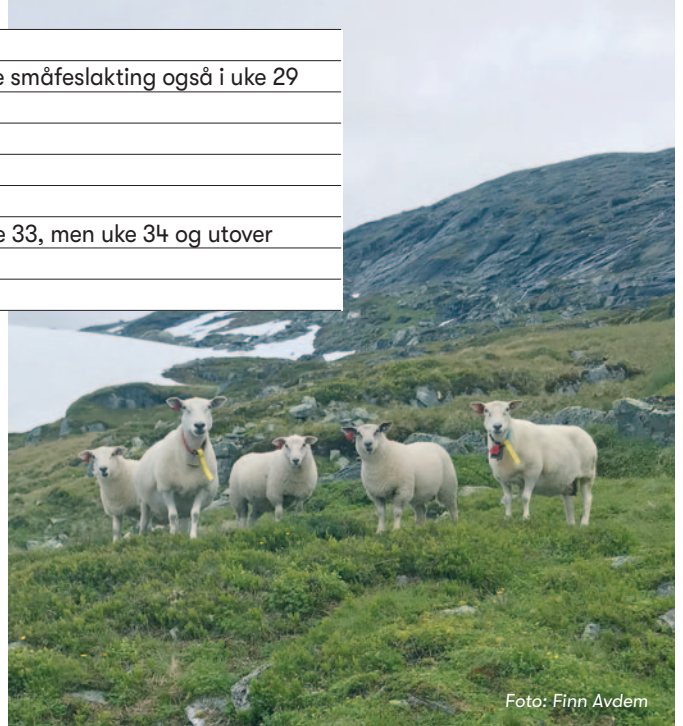

Foto: Finn Avdem

God økonomi med å vera med i lammering

Nesten 83 % av alle sau/lam Nortura slakta i 2023 kom frå ein sauebonde som er organisert i lammering. Lammering-organiseringa ser ut til å heve slaktekvaliteten på lam og utbetalinga av tilleggssytingar. Tabellen til høgre syner høgare utbetaling av kvalitetstillegg, samstundes som også puljetillegget er større hjå lammeringmedlemmene. Høgare sesongtillegg tyder også på at lammering-

medlemmene kjem tidlegare i gang med slaktinga om hausten. Ta kontakt med ein rådgjevar i Nortura om du vil bli med i, eller vil starte ein lammering.

Tabell 3. Resultat innanfor og utanfor lammering i 2023:

Andel i lammering	82,8%	
Andel utanfor lammering	17,2 %	
Kvalitet lam	Innanfor lammering	Utanfor lammering
Vekt	19,04	16,61
Klasse	R	R-
Fettgruppe	2+	2+
Andel Stjernelam	93 %	82 %
Andel Gourmetlam	61 %	38 %
Økonomi lam	Innanfor lammering	Utanfor lammering
Avregningspris pr lam	995	819
Puljetillegg	46	20
Sesongtillegg	13	8
Kvalitetstillegg stjernelam	42	29
Kvalitetstillegg gourmetlam	35	20
Lammeringstillegg	15	-
Økonomisk resultat pr lam *)	1 147	897
Forskjell pr lam	250	

*) I tillegg kjem kvantumstillegg og evt. etterbetaling

Nortura Medlemssenter har felles telefonnummer – 955 18 400

Vi minner om at Nortura Medlemssenter har felles telefonnummer 955 18 400. Vi minner også om innmeldingsfristene:

- Min Side: Innen tirsdag kl. 08.00 uka før ønsket levering
- Telefon: Innen tirsdag kl. 08.00 uka før ønsket levering (Medlemssenteret åpner kl. 07.00)

Medlemmer av lammeringer skal melde inn til lammering-lederen dersom ikke annet er avtalt. Vi oppfordrer alle lammeringledere om å bruke Min side når de skal melde inn lass. Dette er mest rasjonelt både for lammeringlederne og Medlemssenteret, og det reduserer risikoen for feil og misforståelser. Lammeringlederne kan også få innmelding fra sine medlemmer med Min side. Vi oppfordrer alle til å prøve denne løsningen også.

Rettt øymerking er avgjerande for effektiv slakting og rett og raskt slakteoppgjer

Ein stor tidstjuv på slakteria våre er å finne ut av kven som er eigar av slaktedyr når dei er feilmerka eller manglar merking. Rett signalmerking er også viktig for at ikkje feil skal oppstå. Tid er pengar og i Nortura er det bonden som betaler for tida.

Andre fordelar med rett merking:

- Avrekninga blir raskt tilgjengeleg for bonden
- Slaktekapasiteten aukar og det blir mindre skyving
- Slaktedata kjem raskt over til Sauerekontrollen, Animalia og andre brukarar av slaktedata

Her er nokre skjekk-punkt:

- **Har alle slaktedyr øymerke?**
- **Har alle merkedelane på lammet same individnummer?**
- **Er øymerka lesbare og ikkje fulle av møkk?**
- **Er all innkjøpt sau, inkludert avlsvêrar og kåra vêrlam, merka med kvitt øymerke med dyrehalds-identifikator til ny eigar og nytt individnummer?** Hugs her at øymerket blir brukt som hjelpemiddel for å gje dyret rett kategori. Det kan difor vera lurt at også kvite øymerke på innkjøpte slaktelam har eit individnr som startar med siste siffer i fødselsåret. Elles hamnar fort store kåra vêrlam i kategorien ung sau eller vêt.
- **Er elektronikken i det elektroniske opprinnelsesmerket frå seljar øydelagt?** Dette sikrar mot at det er dette merket som blir registrert, og ikkje opplysningane på det kvite øymerket frå eigar. Opprinnelsesmerket skal ikkje klippast av.
- **Er alle årets slaktelam merka med årets merke, dvs at individnr startar med siste nr i fødselsåret?**
- **Er dyr med ulike avtaler signalmerka, og brukar du innsats i merketanga når du signalmerker?**

Slik øydelegg du elektronikken i opprinnelsesmerket:

Antenna ligg ca 2 mm inn i merket. Set difor spissen på avbitartonga så langt inn som vist på biletet og klem til. Pass på at det som er prega på merket er leseleg etter at du har øydelagt elektronikken og merket må ikkje dette ut. Det går også an å kjøpe elektroniske kvite øymerke. Da er det ekstra viktig å øydeleggje elektronikken i opprinnelsesmerket, slik at det ikkje blir lest av to øymerke på eit dyr. Da blir dette registrert som to individ og det blir forskyving på linja.

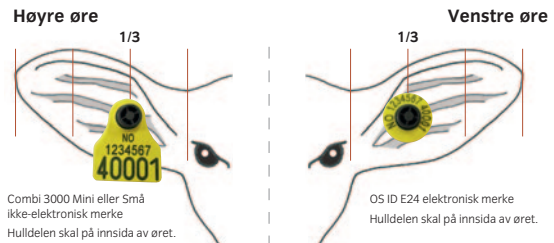

Slik øydelegg du elektronikken i eit elektronisk øymerke.

Skittent øymerke.

Påsetting av småfemerket OS ID E24 / Combi 3000 Mini eller Små

Combi 3000 Mini eller Små ikke-elektronisk merke
Hulldelen skal på innsida av øret.

OS ID E24 elektronisk merke
Hulldelen skal på innsida av øret.

1. Merket må settes i øret med **ett** fast trykk med tanga. Det sikrer et rent, godt hull og er til mindre ubehag for dyret.
2. Merket må settes **mellom de to nederste bruskenes** i øret og en tredjedel ut på øret fra ørefestet og hodet.
3. Etter at merket er satt i, **vri merkedelene litt rundt** i forhold til hverandre, for å gjøre rent sårhullet.

Det elektroniske øremerket (hulldel) er festet på sin respektive tappdel. Hulldelen og tappdelen rives løs fra hverandre og er klare for isetting. Pass på å ikke blande merkedelene, hull- og tappdel **må** ha samme nummerering.

Bruk ei av disse tengerne

OS ID Combi Junior Green

Combi Junior

Tanga gikk ut av salg nov. 2023, men kan fortsatt brukes til OS ID-merker hvis den har svart nål.

Begge disse tengerne brukes til både ikke-elektroniske og elektroniske øremerker.

NB: Ta ut plastinnsatsen i tanga.

Retur- og slakterimerker

1. Del merket i to og sett det i påsettingstanga. Bruk Combi Junior **med** plastinnsats i nederdelen.
2. Merket skal settes gjennom øret og klemmes i lås med én kort, bestemt bevegelse.

Merke i Combi Junior-tang med plastinnsats

Retur- og slakterimerker, hele merker

Delt merke

Min side – et stadig bedre verktøy for innmelding og oversikt

Det er mye informasjon som skal legges inn ved innmelding. Det kan være avtaler av ymse slag, ulike kategorier dyr og ikke minst, matkjedeinformasjon (MKI-avvik). For å lette jobben for lammeringlederne, er det lagt til rette for at det enkelte lammeringmedlem kan legge inn innmeldinga selv og sende til lammeringlederen. Mange lammeringledere og medlemmer er godt i gang med å bruke Min side, men vi ønsker at enda flere skal ta i bruk dette verktøyet. Det reduserer mulighetene for feil og sparer tid for bonden og Nortura. Her får du derfor en liten innføring i hvordan Min side fungerer:

Rutinen er slik:

1) Lammeringlederen må klargjøre for innmelding ved å legge ut et «utkast» til innmelding til alle som er

- tilknyttet lammeringen ved å bruke «Planlegg slakt»-knappen. Han må da gi beskjed til sine medlemmer f.eks. med en SMS, at nå er det klart for innmelding
- 2) Lammeringmedlemmene vil da finne «utkastet» hos seg. De kan nå registrere det de skal slakte, inkludert alle avtaler, skavanker osv (MKI-avvik). Dersom noen av medlemmene i ringen ikke skal melde inn dyr denne uka, avviser de sitt utkast. Leder vil da få beskjed om dette.
- 3) Når dette er gjort, vil leder finne innmeldingene hos seg og kan i samråd med medlemmene i ringen gjøre endringer slik at innmeldingene passer til f.eks. pulje- eller bilstørrelse.
- 4) Lammeringleder melder inn lasset til Nortura og lammeringmedlemmene finner igjen innmeldingen på sin Min side.

Eksempel:

Her har lammeringlederen laget et utkast han har kalt «1.levering høst 2024»

Medlemmene finner igjen utkastet i oversikten på sin Min side. Medlemmet kan nå velge å avvise utkastet dersom han ikke skal levere noe, eller melde inn slakt. Bildet hos leder og medlem ser nesten likt ut, men medlem har ikke «Planlegg slakt»-knappen.

Her har medlemmet gått inn på «utkastet» og meldt inn 20 lam uten MKI avvik som skal transporteres av Nortura. Klikk så på «neste». Da får medlemmet beskjed om at innmeldingen er sendt til lammeringlederen.

Leder ser nå at det er meldt inn slakt på utkastet «1.levering høst 2024», men kan ikke i dette bildet se hvem som har meldt inn, bare at det meldt inn 20 dyr.

Ved å trykke på utkastet «1. levering høst 2024», ser leder hvem som har meldt inn dyr og hvilke kategorier småfe det er.

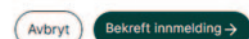
I eksemplet har lammeringmedlemmet «HER» meldt inn 20 lam, mens lammeringmedlemmet «MAT» ikke har meldt inn noe enda.

Så kan lammeringleder justere innmeldingene og/eller legge inn manglende innmeldinger i samråd med sine medlemmer og sende den til Nortura når han er ferdig. Det gjør lammeringlederen ved å trykke på knappen «videre til oppsummering». Da får han opp et oppsummeringsbilde og kan trykke på «Bekreft innmelding».

Har du behov for å endre eller slette innmeldingen etter den er sendt inn ta kontakt med medlemscenteret. Ved å fullføre innmeldingen godtar du Norturas leveringsvilkår.

Du får da opp dette bildet som en bekreftelse på at innmeldingen har gått igjennom:

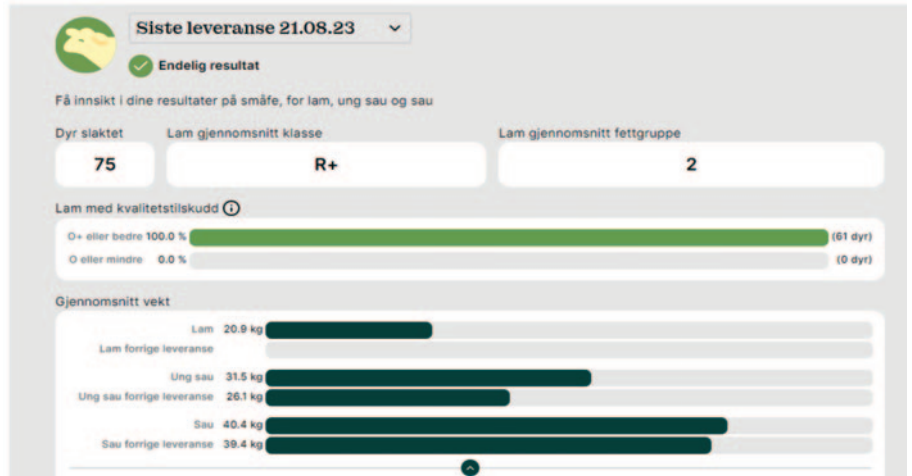

Innmeldingen vises da på Min side til det enkelte lammeringmedlem.

Forbedret rapport på Min side

Målet er å lage Min side til et praktisk arbeidsverktøy for Nortura-sauebonden også til andre ting enn innmelding av slaktedyr. Rett etter nyttår kom ROS-analysen, og i april kom en forbedra utgave av rapporten «Mine leveranser». Denne rapporten gjør det enklere å følge med på utviklinga av slaktekvaliteten gjennom en sesong.

«Mine leveranser» oppsummerer nå antall dyr i den siste leveransen, og gjennomsnitt klasse og fettgruppe for lamma som er levert. Rapporten viser også hvor stor del av lamma som oppnår kvalitetstilskudd og middel slaktevekt for alle kategorier dyr i leveransen. Slaktevekta blir sammenligna med middel slaktevekt i forrige leveransen. Til slutt kommer slakteresultat og avregningspris for enkelt dyr, som før.

Dyrevelferdsprogrammet for sau – trenger du støtte?

Hele bransjen med alle slakterier i landet etablerte felles Dyrevelferdsprogram for sau (DVP sau) i desember 2023, og første pulje skulle gjennomføre kurs og veterinærbesøk innen utgangen av mars i år. Noen sauebønder har gjennomført kurs i fellesskap, med støtte fra Nortura-rådgivere. Du må gjerne ta kontakt med oss, eller brukerstøtte i Animalia om du trenger støtte.

Vår rådgiver på småfe i Øst, Torhild Sisjord har samlet småfeprodusenter i Telemark og Vestfold og veiledet de gjennom slike kurs.

– Vi ønsker å gi et tilbud om hjelp til den delen av medlemsmassen som ikke er så digitale. Der det er behov for litt hjelp for å komme i gang. Det å samles er sosialt, og det gir et annet faglig utbytte enn å sitte alene. Det er også et «spark i baken» på de som har det travelt. Rett og slett et kindereg, sier Torhild.

Medlemssenteret i Nortura stiller også opp om du har behov for hjelp, eller har spørsmål. Så er brukerstøtte hos Animalia tilgjengelig på e-post: vpsau@animalia.no, eller telefon 91171050 (man, ons, fre kl. 10–15).

Gode råd er å ta kurset og bestille veterinærbesøk tidlig. Konsekvensen ved å ikke ha gjennomført kurs og veterinærbesøk innen frist er ganske store, du får ikke godkjent KSL, og dermed 40 % trekk i slakteoppgjør.

Videre innrulling i programmet

9 000 saebesetninger i landet skal innrulleres i dyrevelferdsprogrammet, og innrulling er basert på det siste sifferet i dyreholds-ID. Er du usikker på din dyreholds-ID, kan du kontakte Mattilsynet.

Siffer i dyreholds-ID	Melding om innrulling sendes ut	Kurs- og besøksfrist
0–1	04.12.2023	31.03.2024
2–3	01.08.2024	30.11.2024
4–5	01.10.2024	31.01.2025
6–7	02.12.2024	31.03.2025
8–9	01.08.2025	30.11.2025

Både kurset og det første besøket med veterinær (DVP-besøk) skal gjennomføres senest i innrullingsperioden, men kan også gjennomføres tidligere. Animalia sender ut e-post og SMS i god tid for å sikre at alle produsenter er oppmerksomme på sin periode, også en påminnelse 14 dager før perioden er over.

Logg deg inn

Du logger inn i DVP sau fra Animalia sin nettside, der er også all informasjon du trenger om programmet: <https://vpsau.animalia.no/> eller via Sauekontrollen. Vi har også lenket opp informasjon på vår medlemsportal, medlem.nortura.no under Småfe.

Fra DVP-kurs i Vestfold med Torild Sisjord. Foto: Inger Johanne Schøyen Kruge

Vektgrenser som betyr mykje for prisen

Nokre vektgrenser fører til store prishopp. Difor er det viktig å treffe desse vektgrensene så godt som mogleg når ein plukkslaktar.

Viktige slaktevektgrenser som fører til prishopp

Slaktevektgrense	Verknad på pris
13,1 kg	+ kr 6,00 pga ny vektgruppe på prislista og endra slaktekostnad. + kr 3,80 til 4,80 pga at berre lam med 13 kg slaktevekt og tyngre får utbetalt grunntilskot (kr 5,60-6,60 i 2025)
15,1 kg	+ kr 2,50 pga Stjernelam-tillegg om feitt- og klassekrava også er oppfylte
16,1 kg	+ kr 3,00 pga Gourmetlam-tillegg om feitt, klasse og datokrav er oppfylte + kr 4,50 pga ny vektgruppe på prislista og endra slaktekostnad.

Kva levandevekt lammet bør ha for å oppnå desse slaktevektene, kjem an på slakteprosenten (% slaktevekt av levandevekt). Her er dei viktigaste faktorane som påverkar slakteprosenten:

- Godt kjøttsette lam av tunge raser har høgare slakteprosent enn lam frå lettare raser
- Tunge lam som har hatt god tilvekst har høgare slakteprosent enn lette lam som har hatt låg tilvekst

- Lam vege i eit sankegjerd med lite beitegras i vomma, har høgare slakteprosent enn lam som går på eit godt haustbeite der vomma er full av beitegras
- Lam vege om morgonen før beiting har høgare slakteprosent enn lam vege om kvelden

Nedanfor har vi laga ein hjelpetabell for å vurdere kva levandevekt som skal til for å koma over desse viktige vektgrensene.

Hjelpetabell for å vurdere levandevekt for å greie viktige slaktevektgrenser

	Norsk kvit sau slakteprosent		Spælsau slakteprosent	
	Rett frå sankekve	Håbeite	Rett frå sankekve	Håbeite
	45,0 %	42,0 %	42,0 %	39,0 %
Slaktevekt, kg	Levandevikt, kg	Levandevikt, kg	Levandevikt, kg	Levandevikt, kg
	13,1	29,1	31,2	31,2
	15,1	33,6	36,0	36,0
	16,1	35,8	38,3	38,3

Klasse O+ gjev også eit stort prishopp. Dette er kravet for å få kvalitetstilskot lammeslakt på kr 545 pr lam frå staten (kr 555 frå 1.1. 2025). Medel slaktevekt for eit O+ lam låg mellom 13 kg og 14 kg i 2023. Lette raser krev høgare vekt for å oppnå klasse O+ enn tyngre, meir kjøttfulle raser.

Foto: Linn Hege Engen

Puljetillegget blir nå utbetalt pr kg

Frå 1/7 endrar Nortura måten puljetillegget blir utbetalt på. Grunnlaget er framleis kor mange dyr som blir levert i ei pulje, men utbetalinga blir pr kg slaktevekt (sjå leveringsvilkår s. 3). Bakgrunnen for denne endringa er at effektiviteten i inntransporten blir målt i kg slakt pr km. Det blir derfor betre samanheng mellom inntransportkostnad og puljetillegg når puljetillegget blir utbetalt pr kg slakt. Nortura styrkar også tilleggsytingane sine med ca 4,3 millionar med denne omlegginga. Vi håpar dette skal motivere enda fleire til å samarbeide om innmelding og levering av dyr i ein lammering, året rundt! Når tal slaktedyr går ned utanom sesong, så blir det også meir lønsamt med samarbeid mellom lammeringane for å fylle ein bil. Vi håpar dette blir ei god investering for fellesskapet i Nortura for å få til ein enda meir effektiv inntransport.

Hvordan ivareta krav til god mattrygghet og god dyrevelferd når dyr leveres til slakt?

Gode sjekkerutiner og rett rapportering av matkjedeinformasjon (MKI) er viktig for god dyrevelferd og god mattrygghet. Derfor har en samlet kjøttbransje laget regler for dette som alle må følge.

Før innmelding

- Du som produsent må ha registrert et dyrehold hos Mattilsynet for det dyreslaget du skal levere
- Dyra skal være korrekt merket
- Småfe skal ha to godkjente øremerker

Innmelding

Det er kun dyr som er transportdyktige og allment friske som kan sendes til slakt. Ved innmelding skal du oppgi informasjon om eventuelle mindre helseavvik på dyr som det må tas hensyn til under transport, oppstalling og slaktning. Det betyr at du må gå over dyra og sjekke om det er avvik, for eksempel «vom i skinn», lettere halthet eller andre ting. Veileder om transportdyktighet finner du ved å gå inn på medlem.nortura.no og søk på «transportdyktighet». Noter også individnr på dyr med avvik i fritekst-feltet.

Etter innmelding blir det gjennomført en MKI-sjekk på besetningen. Det er bare dyr fra besetninger som er MKI-sjekket som kan leveres til slaktning. Derfor er det kun besetninger som på forhånd har meldt inn dyr som kan levere dyr til slakt.

Senest to dager før henting

Du må gjøre en ny sjekk av dyra senest to virkedager før de blir hentet. Gi beskjed til slakteriet dersom det oppdages nye helseavvik på noen av slaktedyra. Sjekk at tilbakeholdelsesfristen er utløpt dersom du leverer

medisinerte slaktedyra. Sjekk også at du ikke leverer «blindpassasjerer» fra andre besetninger. Dette skjer faktisk en gang iblant, spesielt når slaktinga skjer rett fra beite.

Dagen før henting og frem til hentetidspunkt

Dersom det oppstår et avvik på noen av dyra dagen før henting eller frem til hentetidspunktet, må du fylle ut en utvidet egenerklæring som skal følge med til slakteriet. Dette gjelder også dersom du oppdager at et dyr bare har ett øremerke. Denne finner du ved å gå inn på småfe-sidene på medlem.nortura.no på meny-punktet «Egenerklærings-skjema». Du skal ved henting gi sjåføren en oversikt over dyr med helseavvik, slik at sjåføren kan vurdere transportdyktighet. Småfe med avvik skal også merkes f.eks. med rød vannfast tusj i panna, slik at de lett kan identifiseres og kontrolleres av Mattilsynet på slakteriet.

Hasteslakt

Det er kun for hasteslakt at det kan sendes inn dyr til slakt hvor disse rutinene ikke er fulgt. Hasteslakt er et dyr hvor det har oppstått en akutt dyrevelferdsmessig hendelse som gjør at dyret ikke kan slaktes innenfor den vanlige fristen for matkjedeinformasjon. Dyret må være transportdyktig og det skal følge med en utvidet egenerklæring når dyret sendes til slakteriet.

For småfe som sendes rett fra beite til slakteri

Når du har beitetilsyn før slaktning, må du sikre punktene ovenfor. Når dyra samles for transport til slakteri, skal dyra gås over og helseavvik som ikke er registrert ved innmelding, må meldes til sjåføren og utvidet egenerklæring skal benyttes.

Vurder alltid om alle dyr er transportdyktige før opplasting på dyrebilen. Foto: Erling Skurdal

Martin og Ingar på trappa til det fine og nyrestaurerte våningshuset frå 1860. Her er det historisk sus i veggane. Foto: Finn Avdem

Ein god start er nøkkelen for å lykkast!

Av Finn Avdem, fagsjef småfe i Nortura og Agnete Lien Aunsmo, rådgjevar småfe i Nortura

Det er mange flinke Nortura-sauebønder som leverer topp kvalitetslam. Det syner slaktestatistikken. Det er alltid interessant å sjå kva som ligg bak gode resultat. Denne gongen fekk vi lyst til å reise til fjellbygda Oppdal. Der bur sauebonden Martin Hindseth. Han er 32 år og vart sauebonde i 2020. Han har alt greidd å sikre seg to ROS tallerkenar i 2022 og 2023 som premiering for god slaktekvalitet. Sauekontrollen viser også veldig gode resultat på andre område. I 2023 leverte han 1,9 slaktelam pr søye og av 496 slaktelam var 327 levert i løpet av september. Snitt slaktealder på lam var 145 dagar. Kva ligg bak slike resultat?

I slutten av mai tok difor to Nortura-rådgjevarar turen til Midtbygda i Oppdal, til grenda Vognild og garden Dørumsløkken. Her står Martin på trappa og ynskjer oss

velkomen. Han bur i eit ærverdig lafta våningshus frå 1860 saman med sambuar Emma Boustedt. Her er det historisk sus i veggane, noko som vitnar om at folka som bur her har sansen for å ta vare på det gamle når dei restaurerer og pussar opp.

Gode inn- og utmaksbeite

Vi må fyrst rundt å sjå på sauene som går på ulike vårbeite. Garden ligg på 690 m.o.h og han disponerer rundt 400 mål dyrkamark som ligg frå 450-800 m.o.h. Dette produserer beite- og vinterfôr til ca 280 Norsk kvit søyer og ca 20 ammekyr i tillegg til noko fôrsal. Minst halvparten av arealet blir vårbeita.

- Kraftfôr og grovfôr kan ikkje erstatte eit godt vårbeite til søyer med lam, meiner Martin. Rikeleg med vårbeite er difor avgjerande for eit godt resultat. Eg har nokre tidlege,

Både gode vårbeite og utmarksbeite er viktige ressursar å ha når ein skal produsere kvalitetslam. Foto: Agnete Lien Aunsmo

bratte vårbeite ned mot elva Driva, det er gull verdt for meg!

Vi ser med sjølvsyn at her har søyene nok mat! Når det er tidleg vår, som i år, er søyene inne maks ei veke etter lamming før dei er ute på vårbeite. Enga blir fornya kvart sjuande år. Skal ein ha smakeleg godt gras til beite og vinterfôr, må ein ha skikkeleg system på fornying av enga.

På det øvste beitet ser vi starten på utmarksbeitet Skaret, eit godt og variert utmarksbeite med både skog og snaufjell. Det er ein viktig ressurs å ha for den som skal produsere kvalitetslam. Det er fire medlemmer i Skaret beitelag som samarbeider godt om både tilsyn og sanking. Fyrste helga i september er det full mobilisering av familie og vener til sauesank, får vi høyre.

Fjøs og lønsam kopplam-produksjon

- Vil de bli med å sjå på kopplamma? spør Martin.

De vil vi jo gjerne! Ei runde i fjøset høyrer med når ein er på tur. Han viser veg inn i eit ljust og triveleg sauefjøs. Det eldste delen er bygd i 1927, men restaurert i 1987 av far til Martin, Ingar. Da vart det også bygd silo. I 2003 bygde Ingar på fjøset som har fleire langsgåande fôrbrett. Det er enkel mekanisering av fôringa med grabb, rundballerivar og trillebåre. - Det fungerer fint, seier Martin. Samstundes som ein fôrar, gjer ein også tilsyn med søyene. Kanskje er det ei søye som treng ekstra fôring for å kome opp i hold, eller kanskje appetitten ikkje er heilt på topp?

Så var det kopplamma. Martin er nemleg storprodusent av kopplam levert tidleg i slaktesesongen. Ingen søyer får gå med tre lam, men alle vaksne søyer skal helst gå med to. Dei driv difor aktivt med adopsjon når ei søye lammar eit lam. Med 2,3 levandefødte lam pr para søye, blir det likevel mange overskotslam. Sauekontrollen viser at Martin slakta 97 kopplam i 2023 med medel klasse U- og medel slaktevekt 19 kg. Dei aller fleste vart levert med fyrste og

Martin har alt sikra seg to ROS-tallerkenar i si korte sauebonde-karriere
Foto: Agnete Lien Aunsmo

andre levering 1. og 15. september. Tapet var på berre 4 lam. Martin har difor godt tak på denne produksjonen også. Her er oppskrifta hans på kopplam-oppfôring:

- 1) La alle lam få godt med råmjolk, helst frå mor, i minimum eit døgn. Her har Martin som rutine å mjølke søya og gje alle lam, ikkje berre kopplamma, ei dose med råmjolk ved hjelp av ei lita sprøyte.
- 2) Plukk ut det minste eller største lammet i kullet som kopplam, evt at søya går med to lam av same kjønn om alle lamma er jamne.
- 3) Ha ein tilvenningsbinge i kopplambingen for alle lam som ikkje har lært seg å bruke smokken. Ha minst to grupper med lam og sorter etter storleik. I bingane skal det i tillegg vera tilgang på kraftfôr, fint høy og reint vatn. Kopplambingen har flisstrødd tett golv.

- 4) Lamma blir tatt frå mjølkeerstatninga når lamma er ca 18 kg tunge og ca 4-5 veker gamle
- 5) Etter avvenning får lamma ei veker overgangsfôring med både ferskt gras, høy og kraftfôr før dei blir sleppt på raigras- og grasbeite saman med kraftfôr-automaten. Kopplamma får nytt beite andre kvart år på grunn av parasittar. La det gjerne vera litt avstand frå kraftfôrautomaten og raigrasbeitet. Det aukar beitinga og reduserer kraftfôrforbruket.
- 6) Det er også viktig med god og tilrettelagt snyltar-behandling gjennom sommaren.
- 7) Kopplamma blir stort sett slakta i fyrste halvdel av september ved ca 43-44 kg levandevekt.

- Blir det penger av dette da? spør vi.

- Det tør eg ikkje rekne på, smiler Martin.

Det må sjekkast meiner vi to Nortura-rådgjevarane.

Kopplamma er jo ein betydeleg del av produksjonen. Da må vi inn på kaffi og Martin finn fram PC og rekneskap og leitar fram utgifter til mjølkeerstatning og lammekraftfôr for fjoråret. Frå Sauekontrollen hentar vi fram slakte-resultat, netto avrekningspris, ullmengde og klasse for alle lam med oppvekstkode kopplam. Så legg vi på tilleggs-yingane og alle tilskot frå staten og kjem fram til dette resultatet:

Slakteoppgjjer inkludert tilleggsytingar	kr	140 908
Kvalitets-, grunn-, distrikts-, beitetilskot	kr	84 901
Ulloppgjjer inkludert ulltilskot	kr	4 017
Sum inntekter:	kr	229 982

Kraftfôr (83 kg pr lam)	kr	48 900
Mjølkeerstatning (15,6 kg pr lam)	kr	59 250
Diverse	kr	4 000
Sum utgifter	kr	112 450

Til arbeid, grovfôr, beite og avskrivning av automat	kr	117 532
Pr lam:	kr	1 224

Det er godt system på fornying av enga på Dørumsløkken. 1.års-enga blir ikkje vårbeita. Foto: Finn Avdem

Kopplam-bingen har tett flisstrødd golv. Foto: Agnete Lien Aunsmo

- Dette var interessant, seier Martin. Det betyr jo at det går an å tene pengar på kopplamma også. Den viktigaste grunnen til at eg gjer dette, er jo å få betre resultat på lamma som går med søya. Eg meiner det blir mindre tap på utmark og lamma blir jamnare når søyene berre går med to lam.

Medan vi sit rundt kaffibordet, kjem far Ingar også på besøk. Det var han som kjøpte garden i si tid som 18 åring. Han er ein aktiv kårkall og sprek pensjonist, men når ein vart bonde så ung, var det godt å sleppe ansvaret når Martin ynskte å ta over. I tillegg til å vera dreng på Dørumsløkken, er han også lammeringleiar i Midtbygda lammering. Det er ikkje vanskeleg å sjå at desse to karane jobbar godt ilag. I lamminga delte dei på nattevakta, slik at alle fekk seg litt søvn. Mor Anna deltek også aktivt i lamminga. Martin seier at han kom til dekka bord, både når det gjeld fjøs og gode dyr.

Når vi har både den gamle og den nye bonden på plass, må vi spørje meir om kva som må til for å få gode resultat.

Andre gode råd for produksjon av kvalitetslam

- Kva er målet for grovfôrproduksjonen?

- Fyrsteslåtten haustar vi rundt byrjande skyting. Målet er at grovfôret skal dekke fôrtrongen til dei vaksne søyene heilt fram til ca 6 veker før lamming. Det vårbeita arealet blir delgjødsla tidleg for å få i gang veksten. Det blir hausta ein gong som bør vera ca 4 veker før sanking. Håbeitet må ikkje vera for langt når sluttføringslamma blir sleppt på. Håbeita må også gjødslast skal det bli protein-rikt, godt beitegras.

- Korleis plukkar de ut og fôrar påsettlamma?

- Potensielle påsettlam plukkar vi ut alt om våren. Det er oftast lam frå jamne tvillingkull etter søyer som går i dei beste utmarksbeiteområda. Påsettlamma får jamn fôring heile inneføringsperioden fram til lamming, ca 0,4 kg kraftfôr og appetittfôring med godt grovfôr.

- Kva plukkslaktingsstrategi har de?

- Etter hovudsanken sorterer vi søyer og lam. Lamma blir i sortert i 4 puljar: påsettlam, lam under 36 kg, lam 36

Fjøset er lyst og triveleg med fleire langsgående fôrbrett. Foto: Finn Avdem

til 47 kg og lam over 47 kg. Dei lettaste lamma får med seg kraftfôrautomaten ut på eige beite. Lam over 47 kg blir som regel sendt til slakt, medan lam 36-47 kg blir slutfôra på gode håbeite. Sortering ved sanking gjer det enklare å melde inn rett tal lam, og vi treng ikkje gå gjennom heile lammeflokken kvar gong vi skal plukkslakte.

- Gode resultat krev også godt avlsmateriale?

- Her vil vi gje vereringen i Oppdal mykje av æra. Vi kjøper inn nye avkomsgranska verar frå dei kvart år. Det er mange bruksbesetningar som vil kjøpe verar. Oppdal er jo ein stor sauekommune. Vi må difor ta det vi får, men vi er veldig godt fornøgd med verane vi får frå Oppdalsringen. Dei er flinke!

Framtidsplanar og økonomi med sau

- Har de noko utbyggingsplanar i den næraste framtida?

- Eg skulle gjerne bygd eit nytt fjøs til ammekyrne, seier Martin. Rundbogeallen dei har nå passar godt til ekstra lammingsareal. Nå må vi bruke låven, og det er tungvint. Vi må også leige fjøs til ungdyra.

- Korleis synes du økonomien er med å drive med sau?

- Eg synes det slettes ikkje er så verst, seier Martin. Eg driv både med ammekyr, sau og snøbrøyting. Av det eg driv med, er det sauene som betaler best! Eg har sjølvsagt eit nøkternt, men funksjonelt fjøs. Det er også viktig for å ha grei økonomi.

Plutseleg ser vi at klokka har gått frå oss. Tida går fort når ein pratar om sau. Sauebønder har som kjent også anna å drive med enn å snakka med Nortura-rådgjevarar ein dag i mai. Til slutt må vi likevel spørje Martin og Ingar om kva som er det aller viktigaste for å produsere gode

Stolt eigar av Nortura. Foto: Finn Avdem

slaktelam. Etter ei lita tenkje-pause kjem svaret: Ein god start for lamma, både inne og ute, er det aller viktigaste.

I år har det vore ein kjempestart, med rekordtidleg vår og tidleg beiteslepp. Held dette fram, er det berre å glede seg til hausten!

Gode erfaringer med bruksdyrkryssning på gammelnorsk sau

Av Linn Hege Engen, rådgiver småfe i Nortura

Lam av lette raser er et ypperlig fårikålkjøtt-råstoff for Nortura. Utfordringen ved produksjonen av fårikålkjøtt er at det er størst etterspørsel i september/oktober, og lammene bør da helst slaktes i løpet av september for å utnyttes i denne varestrømmen.

Sauebonde Harald Fagervik bor på gården Westerheim litt utenfor Brønnøysund i Nordland. Han driver med gammelnorsk sau og oppnår gode resultater med måten han driver på, og lammene hans slaktes i hovedsak i løpet av september. Nortura tok et besøk hos han i slutten av lamminga for å få et innblikk i hans drift.

Harald Fagervik kjøpte gården Westerheim i 1984 og drev da utelukkende med fôrproduksjon for salg. Etter hvert ble det bestemt at det skulle bli sau på gården, og i 2004 ble det kjøpt 80 sau av gammelnorsk rase. Valg av rase ble gjort grunnet mangel på fjøs og et ønske om sterkt flokkinstinkt. I dag har han 126 mordyr og en lama. Harald driver i utgangspunktet alene, men har god hjelp fra de to sønnene sine og leier inn ekstra ved behov.

For ca 8 år siden ble Harald kontaktet av den lokale skinnberederen Pigato som driver Horn skinn. Han foreslo å bruke pelsvær på gammelnorsk-søyene for å produsere flotte skinn. Pelsværer ble innkjøpt og har siden den gang blitt brukt som farrase på hovedflokken. Alle lammene fra disse krysningene blir slaktet og det blir både flotte, populære skinn og gode slakt av denne krysningen. De beste søyene av gammelnorsk sau er skilt ut i en egen flokk som parres med vær av samme rase for å ha renrasede mordyr. Årslammene parres ikke og holdes unna hovedflokken på eget beite når væren slippes.

Værene slippes i flokkene ca medio desember. Harald ønsker ikke lamminga for tidlig da våren kan være både og. En god start er utrolig viktig.

I løpet av vinteren føres det med grovfôr i fôrhekker og en stund før og under lamminga gis det litt kraftfôr. Formel grov har vist seg å fungere bra. Alle dyrene vaksineres i god tid før lamminga.

Under lamminga har Harald fokus på at det skal være ro i flokken. Han går tilsynsrunder flere ganger i løpet av dagen og går hyppigere dersom han ser søyer som ser ut som at skal lamme snart. Han observerer fra avstand og

Resultater 2023:

Slakt:	143 lam
Middel slaktevekt:	11,13 kg
Middel klasse:	O+/O (5,7)
Middel fettgruppe:	2+/2
Lammetall:	Normalt 1,6
Disponibelt areal:	239 daa dyrkamark, 45 daa innmarksbeite

Harald sammen med kopplammene: Noen av søyene får tre lam, da tar Harald konsekvent fra det lammet som skiller seg ut og tar det til kopplam.

griper inn kun dersom det er noen som trenger hjelp. Harald har en ryggsekk som står klar når han skal gå tilsyn. Der er alt som kan tenkes å være nyttig i lamminga: kikkert, hansker, glidemiddel, tau osv. Da har han alt med

seg når han går runde og er forberedt dersom han må hjelpe til.

Av rovvilt er det i hovedsak rev, kråke, ravn og noe havørn som kan ta lam, men han mister generelt lite. Han er snar med å fjerne rester av morkaker eller eventuelle dødfødte dyr for å unngå å tiltrekke seg rovdyr.

Etter lamminga samles dyrene, lammene merkes og alle får snyltebehandling både innvortes og utvortes før de slippes på beite. I løpet av beitesesongen ruller han på beitene og ved hvert beiteskift kjører han over det nedbeita arealet med beitepusser og gjødsler på med 2-3 kg nitrogen for å få fart på gresset igjen. Dette gjør at han har god beitekvalitet gjennom sommeren.

På høsten samles dyrene igjen og slaktelammene skilles fra og sendes til slakt. Søylene får seg en sjekk hvor det nappes ull, sees over klauver, hold og tenner. Harald ønsker helst friske, sunne dyr som feller ulla selv, så dette er egenskaper han prøver å ha fokus på ved utvalg av nye mordyr. Han ønsker også dyr som ikke har horn da disse kan skape trøbbel i fôrhekken, så dette prøver han å avle seg vekk fra.

Tanker for å få flere slaktemodne lam i september:

- Viktig med rett lammingstidspunkt for å få utnyttet våren
- God beitekvalitet gjennom sommeren
- Været får man ikke gjort så mye med, men det har mye å si både for beiteplantene og for tilveksten på lammene. Blir det for varmt i været ligger de mest i skyggen i stedet for å spise.

Flotte tvillinger.

God tilvekst på godt vårbeite.

Nok mat er viktig og det føres med rundball gjennom vinteren til beitene kommer seg på våren.

Formel grov har fungert veldig godt til gammelnorsk sau og egner seg godt til fôring rett på beitegraset..

Gilde sørger for lam i alle varianter i årets sesong

Av markedssjef Sabina Sahitovic Kleveland - Foto: Nortura

Gilde satser også denne sesongen på produktserien «Hele Norges lam». Serien selges fersk i lammesesongen og noen utvalgte produkter selges også opptint til påske. Teksten på pakningene forteller historia til sauene, som er som skapt for det tøffe klimaet her i nord. Sauene finnes over hele landet, fra kyst til fjell og smaken skapes av beiteforholdene hvor sauene er. Resten er opp til kokken! Hele 12 varianter av fårrikålkjøtt, steiker, skiva lammebø og skiva lammelår fra denne produktserien vil finnes i butikkdiskene denne sesongen.

I tillegg blir det åtte varianter av helårs-serien Gourmet-lam. Dette er våre beste stykningsdeler av lam, mørne etter Gilde sin gode mørningsprosess. Dette er festmaten for den ekstra kvalitetsbevisste.

Den andre helårs-serien vår, Hverdagslam, vil også finnes i fem ulike varianter. Kjøttdeig, lammeskav, lammestrimler, koteletter og lammelår i skiver skal friste folket til å sette lam på hverdagsmenyen, året rundt.

Gilde er derfor godt forberedt til ny lammesesong, klare til å tilby lam i alle varianter - fra den norske bonden.

Lam til Proffmarkedet!

Av Morten Kristensen, kategorisjef - Foto: Nortura

Som alltid er Nortura Proff opptatt av å være et førstevalg hos sine storhusholdningskunder på Småfe.

Vi jobber kontinuerlig med sortiment for å være en attraktiv leverandør i våre segment. Korrigeringer gjort i sortiment, har ført til at vi i fjor kom godt i gang med salg av ferskt lam allerede i slutten august. Vi ser at restaurantmarkedet er tidlig ute med å sette høstens lam på menyen og det er derfor svært viktig at vi er leveringsdyktige fra starten av, noe vi lyktes med i sesongen 2023.

I tillegg til å levere førsteklasses råvarer av lam i sesong, så er vi en stor aktør inn mot det offentlige. Vi har tydelige målinger som viser at offentlig sektor som består av kantiner, sykehus og sykehjem osv. er en god bidragsyter til å sette sau og lam på menyen. Den klassiske lamme-steika har fortsatt god innpass på menyene rundt omkring i det ganske land. Og for å ikke glemme de klassiske rettene som fårrikål og lammefrikassé. I disse rettene får vi god avsetning på benfritt fårekjøtt som har vokst seg til en av våre største produkter i kategorien småfe.

Høsten er en travel tid, og vi må sikre oss de stykningsdelene som fryses inn for at vi skal kunne levere hele året. Lammenakke og lammeribbe er to stykningsdeler vi har hatt økende etterspørsel på og dessverre ikke klarte å bygge stort nok lager av ved forrige sesong, men vi tar med oss erfaringen når vi nå legger prognoser for kommende sesong.

Nok en gang ser vi frem til en ny sesong hvor vi i felleskap skal skape nye verdier av småfeproduksjonen. Takk for strålende samarbeid!

Fårrikål take-away.

Besøk gjerne
vår nettside
www.norturaproff.no
for inspirasjon og
matglede!

Lammebog med sjysaus og saltbakte beter.

Salt lammebog med kålrotstappe og kokte poteter.

Alt klart for klassifisering med lengdemåling

Av Tora Saltnes, kommunikasjonsrådgiver i Animalia

Fra 1. juli i år er klassifisering med lengdemåling obligatorisk for alle slakterier som slakter mer enn 2000 småfe. Den nye metoden har gradvis blitt faset inn på slakteriene, og den gjelder for alle kategorier slakt.

Hovedargumentet for å innføre denne metoden er at klassifiseringen blir mer objektiv og tar bort noe av forskjellen mellom klassifisører. Den vil også gi en mer lik klassifisering mellom slakterier.

- Når vi nå bruker objektiv informasjon til å beregne klasse, vil vi i sum oppnå en mer lik klassifisering mellom anlegg og geografiske områder. Uansett hvor flink en klassifisør er, så er det mye som kan påvirke et menneske som skal gjøre subjektive vurderinger i løpet av svært kort tid, sier Morten Røe, fagansvarlig for klassifisering i Animalia.

Utviklingsperioden har vist at småfeklassifisering med bruk av lengdemål, som en viktig objektiv faktor, i gjennomsnitt har like høyt presisjonsnivå som når klassifisører setter klasse.

- Ingen klassifiseringssystemer kan klare å håndtere all variasjon i slaktematerialet. Vi vil alltid måtte leve med noen feil. Men resultatene for den nye metoden er nå så gode at dette innføres som standard metode, forteller Røe.

Fortsatt EUROP

Når klasse for småfe settes med ny metode, vil ei likning beregne slaktets klasse ut ifra objektiv informasjon om kategori, vekt, lengde og et forholdstall mellom vekt og lengde som vi kaller K-faktor. Det er klassifisører som setter lasermålet på riktig sted på slaktet slik at lengdemålingen blir korrekt. Fettgruppe skal klassifisørene fortsatt registrere manuelt.

- Likningen som brukes for klasseberegning blir kalibrert ut ifra EUROP-skalaen, altså de subjektive normene som ligger til grunn for den. Og fasit for klasse vil fortsatt settes av Animalias klassifiseringskonsulenter, forklarer Røe.

- Alle slakt fotograferes ved lengdemålingen. Vi samler og lagrer data slik at det er mulig å etterprøve klassefastsettelsen.

Trenger systematisk registrert informasjon

Faktorene som brukes i beregningen må være systematisk registrert for alle individer i Norge, eller det må være

praktisk gjennomførbart å samle informasjonen på slakteriet. I tillegg må det gi nok ekstra informasjon om klasse. Rase, villsau og ulike krysningsgrader villsau/andre raser registreres ikke korrekt og systematisk for alle individer. Derfor kan ikke den informasjonen brukes i beregningen.

- Noen tenker kanskje at de lette rasene nå vil komme dårligere ut. Men slik likningen fungerer, så vil også slakt på lave vekter kunne oppnå kvalitetstilskudd dersom de har kjøttfylde som gjør at de oppnår O+, slik de også har fått med den gamle metoden, understreker Røe.

Følger med på resultatene

- Vi vil følge godt med på resultatene nå når metoden blir obligatorisk. Det er naturlig at det vil bli behov for justeringer, og likningene som ligger til grunn for beregning av klasse vil oppdateres med jevne mellomrom, sier Morten Røe.

For sau og lam brukes alle 15 underklasser for både klasse og fettgruppe. For geit har det fram til nå vært brukt kun ni underklasser for klassefastsettelse og fem for fettgruppe. Framover vil også alle 15 underklasser brukes for både klasse og fettgruppe for geit.

Morten Røe, fagansvarlig for klassifisering i Animalia. Foto: Caroline Roka

MÅLEPUNKT: Lengda på slaktet blir målt frå slaktekroken i hasen til overgang bog nakke. Foto: Morten Røe

Ta vare på ullkvaliteten

Ull er også et viktig produkt fra sauene. Ullstasjonssjef på Gol, Terje Bakken, forteller at flere norske ullvarefabrikker ønsker å ta i bruk mer norsk ull, og det kan være utfordrende å skaffe nok av enkelte kvaliteter. Etterspørselen er størst etter god ull av crossbred-type C1 og C1 fin, dvs kvit ull fra den langrumpa sauene. Det er derfor viktig både for ulloppgjøret og alle kunder som ønsker å kjøpe norsk ull, at vi tar vare på ullkvaliteten.

- Er vi flinke til å ta vare på ulla fram til klippetidspunktet og under klippingen, vil vi kunne øke andelen med kvalitetsull, mener Terje. Det blir vinn-vinn for både produsent og industri. Her er noen gode råd ut ifra det han ser når han sorterer ulla på Gol:

- Om det er fare for å få tistler, skogsbøss, halm eller andre vegetabiler i ulla, er det viktig å klippe dyra før dette skjer. Klipp gjerne sauene med en gang de kommer hjem fra utmarksbeite, om sauene går på områder som kan forringe ullkvaliteten
- Leier du saueklipper, så er det hans ansvar å demonstrere uttak av lår-, buk- og haleull. Lær sortering av klipperen og ha tilstrekkelig arbeidskraft i forhold til farten på de klipperne som gjør jobben

Ullstasjonssjefen på Gol, Terje Bakken, ønsker seg mer crossbred-ull av god kvalitet. Foto: Sune Eriksen

- Klipper du sauene sjøl, så er det viktig å lære seg å sortere ulla rett. NSG, gjerne i samarbeid med Nortura, arrangerer kurs i både klipping og ullhåndtering
- Bruk godt avlsmateriale i forhold til ullkvaliteten. Dersom du kjøper kåra værlam eller avkomsgrensa værere, er ulla kontrollert og godkjent av kvalifiserte dommere

På hver ullavregning står det en kommentar fra ullklassifisøren. Les den og gjør evt. tiltak før neste ull-levering, eller kos deg med rosende kommentarer!
Foto: Sune Eriksen

Fagutvalet for småfe i Nortura

Fagutvalet for småfe skal gje konsernstyret og administrasjonen i Nortura råd i saker som gjeld småfe og består av dyreslagsrepresentantane i dei seks arbeidsutvala i regionane. I tillegg er ein representant frå konsernstyret med. Har du saker som gjeld sau som du ynskjer å ta opp i organisasjonen, så ta kontakt med Fagutval småfe som består av:

Leiar og frå Region Øst

Steinar Staaand
Kallerudvegen 286
3628 Veggli
Tlf: 414 58 638

Region Vest

Reidar Kallestad
Keilegavlvegen 15
5953 Fonnes
Tlf: 415 60 048

Nestleiar og frå Region Nord

Sunniva Skogan
Hamnvågneset 39
9055 Meistervik
Tlf: 468 18 947

Region Agro

Tor Hallvard Mosdøl
Kyrkjevegen 10
4754 Bykle
Tlf: 992 98 390

Region Midt-Norge

Atle Moen
Freneidet 15
6440 Elnesvågen
Tlf: 913 46 393

Frå konsernstyret:

Hans Amund Braastad
Fåvangvegen 611
2634 Fåvang
Tlf: 907 66 034

Region Innlandet

Espen Kvålshagen
Mudgjeldsvegen 46
2687 Bøverdalen
Tlf: 417 31 139

Team småfe i Nortura

Team småfe i Nortura består av rådgjevarar med allsidig kunnskap om sau. Nokre av oss er kombinert storfe- og småferådgjevarar. Vi skal hjelpe sauebonden til eit best mogleg økonomisk resultat gjennom eit godt samarbeid med Nortura og betre drift på garden. På medlem.nortura.no/smaafe finn du meir informasjon om oss, fagtilbodet vårt og korleis vi kan hjelpe til å utvikle produksjonen din. Her finn du også eit fagbibliotek med tips og råd om korleis du kan bli ein betre sauebonde. Under «Temahefte» har vi samla alle temahefta våre som handlar om det meste som det er viktig å ha kunnskap om når ein er sauebonde: føring, inn- og utmarksbeite, helse, økonomi, klauvstell, lammetap og bygging av funksjonelle sauefjøs.

Under «Året rundt med sau» går vi igjennom eit saue-år og kva ein sauebonde bør gjera i dei ulike årstidene for å lykkast med produksjonen sin. I artikkelen er det lenker til Temahefte og fagartiklar for den som vil fordjupe seg vidare i eit tema.

Under «Beregningskalkulatorer» kan du laste ned desse reknearka:

- 1) Slakteoppgjerskalkulatoren – med dette reknearket kan du rekne på det mest økonomiske slaktetidspunktet for lamma dine
- 2) Nortura Saueføring – med dette reknearket kan du lage ein plan for vinterføring av sauene og slutføring av lam som ikkje er slaktemogne

Før årets lammesesong vil Team småfe arrangere sesongmøte for å diskutere sau, marknad og fag. Gjennom pandemien har vi også fått god erfaring med digitale møter. Ein del av sesongmøta blir difor digitale.

Sesongmøta er ein viktig møteplass for gode sauekollegær. Følg med på møtekalenderen på Medlemsportalen når det er sesongmøte i området ditt, eller klikk deg inn på eit digitalt sesongmøte. Team småfe skal vera eit av dei viktigaste verktøya for sauebonden i Nortura.

Visjonen for jobben vi gjer er:
BEST PÅ SAU, SAMMEN MED OSS!

Nord	Tlf.
Bernt Mikalsen	481 84 782
Linn Hege Engen	476 65 959
Midt	
Agnete Lien Aunsmo	926 46 319
Lillian Marstad	482 51 461
Vest	
Johannes Nedrebø	905 71 243
Per Johan Lyse	470 36 006
Øst	
Eirik Kolbjørnshus	906 36 310
Grethe Ringdal	991 59 210
Torhild Sisjord	902 04 121
Agro	
Stian Espedal	979 58 151
Marit Elise Smith Eidet	928 87 993
Øystein Bjelland	992 56 458
Tore Oftedal	410 42 520
Innlandet	
Eirik Kolbjørnshus	906 36 310
Eirin Sveahaugen	971 99 421
Kjersti Norin	901 85 079
Ada Kaarbø	975 49 740
Knut Evensen	905 75 919
Fagsjef	
Finn Avdem	971 77 659
Rådgiver Ammegeit- og Sauekontrollen	
Toril Hårdnes	416 31 205

Tlf. **955 18 400**

medlem.nortura.no/smaafe